

Skarvberget vindkraftverk – ei mangedobbel skandale!

Melkøya og slutten på naturen i Finnmark

På oppfordring fra sjølveste statsminister Jonas Gahr Støre i Hammerfest sommeren 2023 har ei mengde norske og utenlandske kraftselskap og investeringselskap kasta seg over mulighetene til å gjøre profitt på nedbygging av naturen i Finnmark. Om alle de 25 planene blir realisert vil det bli det største samla naturinngrep i norsk historie og slutten på mesteparten av både reindrift og inngrepsfri natur i Finnmark. I første omgang er 11 av prosjektene valgt ut av NVE til videre behandling.

Skarvberget – et av 11 prioriterte

24.06.2024 skriver NVE til Fortum Nordkraft DA at deres prosjekt på Skarvberget er blant de utvalgte og at NVE "prioriterer videre behandling av prosjektene som er antatt å ha minst negative virkninger." Betyr det at de 14 planene som ikke er prioriterte har ennå mer negative virkninger enn Skarvberget? Vi har i denne omgang bare sett på planen for Skarvberget og vil bruke denne som eksempel på hvilken saksbehandling som nå foregår.

I brevet til utbygger Fortum skriver NVE at Finnmark fylkeskommune har laga en plan for områder som er aktuelle for vindkraftutbygging, bl.a. ut fra å redusere konflikter. Skarvberget er ikke med blant disse områdene, det vil si at NVE her overkjører fylkeskommunale vedtak.

Det vises til at Porsanger kommunestyre har godkjent planinitiativet og på dette grunnlaget erklærer NVE at de "vurderer forholdet til kommunene som avklart". Dette på tross av at kommunen seinere skal behandle både planprogram og reguleringsplan. Så vises det til at de berørte reinbeitesidaene sterkt har gått mot vindkraftplanen og konkluderer: "NVE vurderer forholdet til reindriften som uavklart." Her må vi spørre: Er det ikke nok avklart, når reindriften sier tydelig nei? Men man tar tydeligvis ikke et nei for et nei, for det legges opp til at man skal arbeide videre med å overbevise/presse reindriften til å skrive under på sin egen dødsdom.

Skarvberget vindkraftverk er et av to kraftverk som er planlagt i området der Skuohtanjárgga siida har sommerbeite og Mákkarávju siida har flyttevei. Andre reinbeitedistrikt i Finnmark har opp til 6 vindkraftplaner på sitt område. Regjeringa har avvist å pålegge utbyggerne å betale for distriktets arbeid med å forsvare seg mot disse inngrepa. De skal altså gjøre dette på egen regning ved sida av alt det daglige arbeidet i reindriften.

Som argument for utbygging i Skarvberget skriver NVE: "Planområdet er ikke blant områdene som ble ekskludert i de tematiske analysene som ble gjort i forbindelse med nasjonal ramme for vindkraft". Det man ikke skriver var at nasjonal ramme aldri blei noe mer enn et forslag, som blei lagt bort etter at det var kommet rundt 5000 høringsuttalelser, der de aller fleste var negative. I ettertida går man så inn for utbygging i de områdene som var foreslått med dette som begrunnelse, men når det blir planlagt utbygging utenfor disse områdene (dette gjelder de aller fleste planene i Finnmark), argumenteres det gjerne med at Nasjonal ramme aldri blei vedtatt.

Et sjølmotsigende planprogram

I april 2024 la Fortum Nordkraft i lag med konsultentselskapet Sweco fram Planprogram for Skarvberget vindkraftverk. Der står at "Oppgaven til Fortum Nordkraft Vind DA er å utvikle nye vindkraftprosjekter på land i Norge." Det står ikke at Fortum har hatt tre vindkraftverk i Norge, og at alle blei solgt til en sveitsisk bank. Det står at de skal få fram gode prosjekter for økonomisk og økologisk bærekraft, det står ikke at de skal gjøre profitt på å selge videre.

Mens NVE konstaterer at Skarvberget er utenfor de områdene som Regional vindkraftplan går inn for, går planprogrammet utenom dette og bruker likevel denne planen som argument for utbygging her: *"Regional Vindkraftplan for Finnmark legger derfor opp til å anbefale utredning av vindkraft i de områdene hvor interesse motsetningene er minst samtidig som vindressursen er god»* Porsangerhalvøya er også ett av områdene som i Regional vindkraftplan ble pekt på fordi den, *«har meget gode vindressurser og moderat grad av interesse motsetninger.»*

Regional vindkraftplan ble forøvrig utarbeida i 2010-12, på ei tid da både reindrift og andre naturbrukere i Finnmark ennå hadde svært begrensa erfaringer med vindkraft, og det var liten organisert motstand. Når man i 2024 bruker denne planen som bevis for at det er lite motsetninger ved vindkraftverk på Porsangerhalvøya, har man enten ikke har fulgt med på utviklinga, eller man leiter ganske desperat etter argumenter.

Planprogrammet presenterer et vindkraftverk med installert effekt på 200 MW, som skal gi over 600 GWh elektrisk energi årlig. Turbin størrelse 7 MW. Det står ikke at disse turbinene vil være 250 meter høye, eller nesten dobbelt så store som eksisterende vindturbiner i fylket.

Det vises til at NVE har satt opp tre punkter som grunnlag for prioritering mellom saker;

- *kommunen vil gjennomføre områderegulering*
- *prosjektet inneholder dokumentasjon på medvirkning fra reindriften i utredningene og en avtale om avbøtende og kompensierende tiltak, i tråd med Stortingsmeldingen om vindkraft på land*
- *prosjektet samsvarer med Finnmarks fylkeskommunes regionale plan for vindkraft*

I dette tilfellet er bare første punktet delvis oppfylt, med at et flertall i Porsanger kommunestyre sa ja til oppstart av planprosessen. Det betydelige mindretallet som gikk mot blir ikke nevnt.

Planprogrammet viser til konsultasjonsplikt med reindriften, men nevner ikke at denne allerede er brutt i saksbehandlingen. Reindriften har gitt helt utvetydig melding om at den ikke vil medvirke og ikke inngå noen avtale. Dette punktet er derfor ikke oppfylt og kan ikke oppfylles.

Prosjektet samsvarer ikke med den regionale planen for vindkraft, sjøl om planprogrammet forsøker en tilsnikelse med at planen er i nærheten av områder som er valgt i regional plan.

Om lokalisering sier planprogrammet: *"Utgangspunktet er å forsøke å få et kompakt anlegg som unngår de mest konfliktfylte områder, blant annet er områder merket som flyttleier unngått."* nngå flyttleiene.

Lenger ute i programmet sier man derimot noe heilt annet: *I reindriftskartene er det kartlagt sommerbeiter med høyereliggende områder og luftingsområder, samt høstbeiter med parringsland innenfor planområdet for vindkraftverket. I områdene som vurderes for veitilknytning, er det kartlagt vårbeiter med kalvingsland (i nord) og tidlig vårbeite (i sør). Det er også kartlagt flere flytt- og trekkleier som leder inn mot og gjennom planområdet for vindkraftverket og de aktuelle områdene for vegtilknytning. Det ligger et større oppsamlingsområde sør for planområdet, som blir brukt for å samle rein før skilling, flytting og/eller merking. Alle funksjonene utgjør særverdiområder for reindrift.*

Utbyggeren forsøker her å skyve foran seg den regionale vindkraftplanen ved ei rekke kunstgrep for å få det til å virke som denne omtaler dette området.

Området er som nevnt **ved** et av de områdene *"Regional vindkraftplan for Finnmark 2013 – 2025"* har vurdert å ha mindre potensial for interesse motsetninger. Men regionale planen anbefaler IKKE vindkraft i dette området, og det er områder noen mil unna som er vurdert for 12-14 år siden i forbindelse med helt andre planer. Det er tidligere referert som "moderate" interesse motsetninger, her er det redusert til "mindre".

Under beskrivelse av planprosessen brukes det en figur der det ikke står "Porsanger kommune",

men "Lebesby og Gamvik kommuner". Dette viser at disse utredningene er masseproduksjon, der konsultentselskapet bruker det samme materialet om igjen, uten å ta seg tid å lese korrektur.

I planprogrammet blir det hevda at det er flere gode havner i nærheten som kan brukes, evt. oppgraderes, og så skal man frakte deler til 250 m høye turbiner, bl.a. opp til 6 meter breie rør på store lastebiler. Spørsmålet om disse går gjennom tunnelene er ikke tatt opp. Det blir påstått at det er nok med 5 m. breie veier, men all erfaring fra vindkraftanlegg er at de blir atskillig breiere. Det gjelder både kjørebanen og ikke minst fyllinger og sprenginger, som gjør at den brukte bredden lett blir 20-30 meter.

Om mulig forurensing innrømmes det at det er mulig, men viser til at Miljødirektoratet regner det som liten fare. Det nevnes sjølsagt ikke at det ved andre vindkraftverk har blitt så stor vannforurensing at vannet ikke kan drikkes. Det blir ikke tatt opp hvordan dette vil virke inn i forhold til vannforvaltningsplaner, vannforskriften og EUs vanddirektiv.

Om kulturminner viser man til Kulturminnebasen, som bare kjenner til kulturminner langs E69. Kulturminner inne i sjølve vindkraftområdet kjenner man ikke til. Det henger sammen med at denne planen er et reint skrivebordsprodukt, laga av folk som aldri har vært i området og ikke har kontakt med lokalbefolkningen. Man har da også tenkt å komme lettest mulig unna kravet om dokumentasjon av kulturminner:

Der det er lavt potensial for funn, skal det ikke foretas videre undersøkelser. Der det er vurdert et middels potensial for funn, skal undersøkelser skje etter konsesjonsvedtak.

Dersom det er vurdert høyt potensial for funn, skal temaet konsekvensutredes

Da er det bare å definere potensialet som lavt, og problemet er definert bort.

Når det gjelder naturundersøkelser innrømmes det at det er gjort lite:

Området er ikke kartlagt for naturtyper.

Det er ikke registrert forekomster av rødlistede arter eller arter med særlig forvaltningsinteresse innenfor planområdet. Det er imidlertid registrert forekomster av en rekke arter i de aktuelle områdene for veitilknytning.

Det står bare at det ikke er registrert rødlista arter. Det gir inntrykk av at der bare er vanlige planter som ikke er noe å ta vare på.

Lenger ut i programmet innrømmes det likevel: *Innenfor artsgruppene karplanter, moser, lav og sopp er det registrert få forekomster av arter både innenfor planområdet og på Porsangerhalvøya generelt. Det vil derfor være nødvendig å oppdatere kunnskapsgrunnlaget. Det er ikke registrert noen arter innenfor plangrensen for selve vindkraftverket, men det forekommer noen registreringer innenfor plangrensen for adkomstveg, inkludert rødlistede arter og ansvarsarter.*

Da planprogrammet blei publisert i juni 2024 var det ikke registrert noen planter oppe på fjellet i eller nær utbyggingsområdet. Etter et organisert kartleggingsarbeid initiert av Naturvernforbundet er det pr. 05.09.2024 i Artsdatabanken 362 registreringer i dette området, derav gjelder 74 rødlista arter.

Her er altså et rikt biologisk mangfold, som ved utbygging vil være trua på tre måter. Dels vil voksestedene bli ødelagt av vindturbiner, oppstillingsplasser og veger, dels vil støv og forurensing ødelegge grunnlaget for plantene og dels kan de bli utkonkurrert av fremmede arter som følger med biler og annen aktivitet. Det siste innrømmes da også i planprogrammet.

Planprogrammet gir retningslinjer for vegetasjonskartlegging. Denne har ensidig fokus på de rødlista artene og *"Arealer med høyt potensiale for rødlistede og forvaltningsprioriterte arter skal kartlegges, dersom disse kan bli vesentlig berørt av tiltaket."* Til slutt om disse undersøkelsene står det: *Feltkartlegging skal gjennomføres i egnet sesong.* Det samme står det om andre kartlegginger. Men hvorfor er det nødvendig å si det? Jo, fordi det kan være fristende å utvide sesongen for

naturkartlegginger slik at man får gjort flere kartlegginger på et år. Slik at naturkartleggerne også kan ta sommerferie. Og slik at man finner færre arter som kan være til hinder for at en utbyggingsplan får godkjenning. Dette er ikke ukjent for Sweco. En konsulent for dette selskapet klarte f.eks. ved en undersøkelse i slutten av september i Kvalsund å "bevise" at det ikke var rødlista planter eller fugler i et planlagt utbyggingsområde. Og konkluderte på det grunnlaget at det ikke var noe hinder for å bygge ut. Så når denne setninga står der, er det faktisk fordi det er ganske vanlig å gjøre feltundersøkelsene i en uegnet sesong!

*Lenge før noen undersøkelser er gjort, har utbygger konkludert:
De sosiale, kulturelle og befolkningsmessige konsekvensene av en utbygging vil trolig være minimale.*

Likevel blir det innrømt:

Skarvberget vindkraftverk vil kunne påvirke trivsel og helse for befolkningen, særlig de som bor nærmest planområdet og bruker planområdet til ulike formål. Tiltaket vurderes først og fremst å kunne gi konsekvenser for friluftsliv og trivsel i forbindelse med bruk av området, samt bruk av området som en del av ressursgrunnlaget for reindrift. Tiltaket kan også gi konsekvenser for folkehelse knyttet til støy, skyggekast, visuelle virkninger, fragmentering av sammenhengene naturområder, lokalt næringsliv og sysselsetting. Alt dette blir vurdert og beskrevet i kapitlene for de respektive fagtemaene.

Er dette minimale konsekvenser?

Fornorsking av samisk landskap

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport viser til kraftutbygging og andre naturinngrep som ei fortsetting av fornorskinga. Dette planprogrammet er et typisk eksempel på dette. I teksten er det konsekvent brukt norske navn på alle steder innenfor og utenfor utbyggingsområdet. Samiske stedsnavn synes bare på karta og i kapitlet om reindrift, der man tydeligvis har klippet og limt inn fra en kilde som oppgir stedsnavn på både samisk og norsk. Om man studerer kart over området, f.eks. på norgeskart.no, vil man se at det i sjølve vindkraftområdet så godt som utelukkende er samiske stedsnavn, mens noen ganske få navn er oppført med dobbeltnavn. Nede ved kysten er det mer dobbeltnavn og noen steder har bare de norske navna kommet med på kartet.

Om dette er en bevisst eller bevisstløs politikk fra Fortum/Sweco skal vi ikke si sikkert, men konsekvensen er i alle fall ei nedtoning av at dette er et tusenårgammelt samisk landskap, der landskapsformasjonene har fått sine navn først gjennom det samiske språket, og norske navn har kommet til seinere, gjennom inngrep fra myndigheter og gjennom fornorskingspolitikken.

Denne saka viser at fornorskingen fortsetter for fullt, både gjennom inngrep i naturgrunnlaget for samisk kultur og gjennom at man konsekvent overser samiske stedsnavn som kan fortelle at det faktisk er samiske bruksområder og kulturområder man vil gjøre inngrep i.

Ingenting lært

De siste par åra har det skjedd to viktige hendinger som bør ha betydning for behandling av vindkraftutbygging i reindriftsområder. Det ene er Fosen-dommen, som slo fast at vindkraftutbygginga der var et brudd på FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, artikkel 27 om minoriteters rett til kulturutøvelse. Den andre er rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen, som slår fast at inngrep i form av bl.a. gruver og vindkraft i samiske bruksområder er ei fortsetting av fornorskingspolitikken.

Dessverre viser både regjeringas plan om elektrifisering av Melkøya og denne og tilsvarende planprogram at verken regjering, NVE, utbyggere eller konsulentselskap har tatt dette inn over seg. Det legges opp til at samiske rettigheter og reindriftas behov skal overkjøres som om ingenting hadde hendt.

Konklusjoner om utbyggingsplan og planprogram

Sjøl om planprogrammet på mange måter forsøker å tone ned virkningene av inngrepet, skinner det gjennom at dette vil være et enormt inngrep i et tidligere så godt som inngrepsfritt område. Et fantastisk naturområde som i hovedsak har vært slik siden vegetasjonen kom opp etter istida for vel 10.000 år siden skal i løpet av et par år endres til et 50 km² stort industriområde, der det opprinnelige landskapet aldri vil komme tilbake. Dagens livsmuligheter for planter og dyr vil bli sterkt redusert. Området vil være tapt for friluftsliv sommer og vinter og reindrifta i området må avvikles eller omlegges totalt.

For å gjennomføre dette skal man ha svært gode grunner, og vi burde derfor kunne forvente at disse grunnene er gjort rede for i planprogrammet. Det vi finner om dette er svært tynt. Man viser til at regjeringa i sin plan «Kraft- og industriløft for Finnmark» (8.aug. 2023), viser til mål for både økt fornybar kraftproduksjon og ny infrastruktur for strøm, og at elektrifisering av Melkøya økt regional etterspørsel etter grønn kraft i Finnmark. Så legger man på at *"overgangen bort fra fossilt brensel i skipsfarten kunne gi et lokalt behov for grønt drivstoff, som for eksempel hydrogen eller ammoniakk. Produksjon av slikt drivstoff direkte fra vindkraft kan være mulig."* Dette blir tatt for gitt, og alternativer blir ikke drøfta. Det legges heller ikke opp til at det skal gjøres i konsekvensutredningene. Det skal ikke stilles forstyrrende spørsmål som:

- Finnes det alternative strømkilder som gir mindre skade på naturen?
- Trenger vi mer strøm?
- Kan verdens og Norges forbruk øke i det uendelige?
- Er elektrifiseringa av Melkøya et klimatiltak?
- Er naturen i det planlagte utbyggingsområdet verdt å ta vare på?

Det stilles sjølsagt heller ikke spørsmål ved hva som er motivene til Fortum Nordkraft og Sweco for å engasjere seg i dette prosjektet. Det kommer likevel fram at Fortum er et selskap for å "utvikle" vindkraft. "Utvikle" er her et kodeord for å planlegge, lose prosjektet gjennom til godkjenning hos kommunale og statlige myndigheter, for så å selge det til høystbydende i inn- eller utland. Dette demonstreres her både av at det aller meste av norsk vindkraftproduksjon allerede er på hendene til helkommersielle utenlandske selskap, en stor del av dem registrert i skatteparadis, og det demonstreres av Fortums praksis, der deres tidligere vindkraftverk i Norge er solgt til en sveitsisk bank.

Sweco er, med opprinnelse i Sverige, "Europas ledende rådgivende ingeniørselskap" med rundt 20.000 ansatte i rundt 15 land. Sweco har hatt prosjekter i minst 70 land over hele verden. Årlig omsetning er på rundt 29 milliarder SEK. Selskapet er børsnotert på NASDAQ OMX Stockholm AB. Det er derfor ingen tvil om at Swecos mål er helt og fullt kommersielt, å skaffe størst mulig overskudd til egne aksjonærer og godt betalte ledere. Når Sweco går inn som konsulent for et utbyggingsprosjekt er målet å få prosjektet godkjent av myndighetene gjennom å bidra med utredninger som viser fordelene med prosjektet og nedtoner ulempene. Dette skal gjøres med minst mulig arbeid og utgifter, slik at det enkelte prosjektet gir overskudd til konsernet. Dette er egentlig sjølsagt, men det er likevel nødvendig å si det, fordi det stadig framstilles som planprogram og konsekvensutredninger har til hensikt å skaffe fram objektiv kunnskap som grunnlag for forvaltning og politikere til å vurdere positive og negative virkninger av en utbyggingsplan.

Når Fortum har valgt Sweco, vet de at de har fått en medarbeider som ikke vil legge hinder for deres ønske om å tjene penger på å bygge ned området Skarvberget/Sieiddeduottar. Sweco har, så vidt vi kjenner til, aldri avvist et prosjekt med at det vil føre til for store naturskader eller ikke er "bærekraftig". Blant deres prosjekter er Nussir-gruva i Repparfjorden, et av Norges to mest omstridte gruveprosjekter, der konsekvensutredningene har vært utsatt for svært hard kritikk. Blant Swecos ansatte er Elisabeth Gammelsæter, som kom til Sweco fra en stilling som generalsekretær i Norsk Bergindustri. Hun har gitt ut boka "Ikke i min bakgård", som er et generalangrep på

motstanden mot gruver og kraftutbygging, og er en markert deltaker i offentlig debatt, som forsvarer av naturinngrep. Dette er helt i samsvar med, og delvis del av, hennes stilling i Sweco. Det er ingen tvil om på hvilken side Sweco står.

Konsekvensen av dette er at Sweco, liksom oppdragsgiveren Fortum, har objektiv interesse av å finne minst mulig natur- og kulturverdier i utbyggingsområdet. Når de, som i dette tilfelle, har et område som relativt få kjenner til, der det før denne planen kom opp er gjort minimalt med registreringer i offentlig tilgjengelige databaser av kulturminner, plante- og dyreliv, er muligheten for å underkommunisere natur- og kulturverdiene store. Dette er bakgrunnen for at lokallaget av Naturvernforbundet, i lag med samarbeidspartnere, har tatt initiativ til å dokumentere en del av de verdiene som er i området, og som vi mener er verdt å ta vare på.

Når vi nå går gjennom planprogrammet, bekrefter dette våre mistanker. Den konsekvensutredningen, som Sweco allerede har påbegynt uten å vente på godkjenningen av planprogrammet, vil ikke gi objektiv kunnskap. Den vil heller ikke gi allment tilgjengelig kunnskap, ettersom man ikke har forpliktet seg til å legge funna ut i Artsdatabanken. Den vil gi akkurat så mye og så lite som er nødvendig for å få vindkraftprosjektet godkjent.

På dette grunnlaget vil vi konkludere at vi allerede har mer enn nok grunnlag for å avvise planen om Skarvberget vindkraftverk. Vi har ikke hatt kapasitet til å se på alle de 11 (25) prosjekta som nå truer, men vil tro at mye av det samme gjelder der.